

Shirting

Oblikovalske srajce, ki jih lahko nekaj tednov nosi, kdor želi, nihče pa si jih ne more trajno lastiti, spreminjajo način, kako dojemamo in vrednotimo oblačila

Piše: Saša Eržen

Vsvetu, ki ga poganja kapital, je nepredstavljivo, da bi bilo oblačilo cenjeno, a hkrati na voljo brezplačno. Še posebej, če gre za visokokakovosten, lokalno izdelan oblikovalski kos. Prav takšne so srajce, ki nastajajo za projekt *shirting*. Gre za navdihujoč modni projekt, ki poteka že dve leti in vzpostavlja alternativo prevladujočemu modelu množične proizvodnje in rabe oblačil. Temelji na kritičnem razmisleku o sodobni modi, modni industriji, čezmerni potrošnji in učinkih, ki jih imajo te na posameznike, družbo in okolje.

Nobena od 38 srajc, kolikor jih je doslej nastalo v šestih edicijah, ni naprodaj. Vse so na voljo le za rabo. Krožijo med različnimi uporabniki; teh se je doslej zvrstilo že več kot 300, število pa seveda ves čas raste. Doslej se še ni zgodilo, da kdo srajce po treh dneh, kolikor jo ima na voljo, ne bi hotel vrniti oziroma oddati naprej. To je pravzaprav bistvo projekta. »Po navadi oblačilo kupiš, nekaj časa nosiš in potem zavržeš. Tukaj pa si ga prisiljen dati naprej, naslednjemu nosilcu,« razlaga Dejan Krajnik, eden od štirih skrbnikov projekta. »Naša družba je usmerjena v lastništvo stvari. Če nam je kaj lepo, moramo to imeti,« opozarja pobudnica projekta in predavateljica na Naravoslovnotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani Elena Fajt, ki je med drugim oblikovala prvo srajco za prvo izdajo *shirting* 01. Dodaja, da projekt ljudi od 'imeti' preusmerja k 'biti', saj jim omogoča izkušnjo, ponuja dostop, ne lastništvo. *Shirting* je kot nekakšna knjižnica za srajce.

Včasih kdo hote ali nehoti malo zavlačuje z izročitvijo oblačila naslednjemu, sicer pa mu nihče ne brani, da *shirta* vedno znova, da kolobari od srajce do srajce. Tako veriga *shirtanja* skrbi za zadovoljevanje človekove

Projekt *Shirting* ljudi od 'imeti' preusmerja k 'biti', saj jim omogoča izkušnjo, ponuja dostop, ne lastništvo. *Shirting* je kot nekakšna knjižnica za srajce.

potrebe po novem, pa tudi za to, da oblačila ne obležijo v omari, ampak so v rabi in dobro izkoriščena. Zasnova presega ekonomijo delitve (izvorno *sharing economy*), ktere prototip naj bi predstavljali podjetji Uber in Airbnb. Prvo povezuje lastnike avtomobilov s strankami, drugo lastnike nepremičnin z gosti, storitve, ki jih ponujata, pa je treba plačati. Raba srajce v okviru projekta *shirting* je za zdaj popolnoma brezplačna, vendar za prihodnost iščejo ekonomski model, s katerim bi projekt lahko ohranjal samega sebe, od uporabnikov pa ne bi zahteval klasične menjave denarja za blago. Gre za nekakšno sodelovalno porabo (*collaborative consumption*), pri kateri si uporabniki med sabo delijo izdelek, ne pa tudi stroška zanj. Material in

strošek izdelave oblačila, ki bi na trgu zlahka doseglo visoko, za številne kupce nedosegljivo ceno, financirajo posamezni oblikovalci, priznani in tisti, ki se še uveljavljajo. Oblikovalci – doslej jih je bilo v projekt vključenih že 27 – so navadno tudi prvi uporabniki svoje srajce, ki jo nato izročijo v verigo *shirtanja*. Vsak nosilec mora poskrbeti le za to, da po treh tednih naslednjemu izroči srajco, ki je čista in zlikana. Zloženo oblačilo potuje v beli kartonski škatli, ki spominja na embalažo za pice, in je shranjena v beli platneni torbi.

Začasna posest in nošenje srajce se imenujeta *shirtanje*, tisti, ki srajce nosijo, so *shirterji*; projekt *shirting* za zdaj v komunikaciji uporablja izključno angleščino. Njegovi

Kolaž fotografij, ki so jih prispevali uporabnice in uporabniki srajc.

stvaritelji in skrbniki – poleg Fajtove in Krajnika sta to še Lucija Jankovec in Neja Kaligaro – to zagovarjajo z dejstvom, da je občinstvo projekta mednarodno, saj srajce že od vsega začetka pogosto odpotujejo v tujino in so doslej krožile že po več kot 20 državah. Kljub temu pa si želijo, da bi se čim večkrat vrnile v Slovenijo, da bi lahko tu nagovorili najširše občinstvo, prispevali k osveščanju ter h kritičnemu razmišljanju in k tvornemu sodelovanju pritegnili čim več uporabnikov. Trenutno je večina srajc res v domovini, razen če morda niso s svojimi časnimi lastnicami ali lastniki na počitnicah kje drugje.

Vse srajce so bele, črne, sive ali črno-bele, ker je tako najbolj pragmatično, do

uporabnikov prijazno. Praviloma so univerzalne velikosti, večinoma namenjene obema spoloma, polne skrbno izdelanih detajlov, so lepe in hkrati funkcionalne, nosljive, pri terne za posebne priložnosti in za vsak dan. Nedvomno še posebej razveseljujejo tiste, ki si ne morejo privoščiti nakupa oblačil s podpisom katerega od priznanih oblikovalcev. Navdušeni pa niso le uporabniki, projektu je z dvema nagradama priznanje izrekla tudi domača strokovna javnost. Izdaja *shirting 03* je prejela nagrado za najboljši projekt spremlevalnega programa 24. bienala oblikovanja *bio 50: zdaj*, lani pa je bil projekt *shirting* nagrajen s posebnim priznanjem Društva oblikovalcev Slovenije za oblikovalski presežek.

Edinstveni modni in družbeni eksperiment v skupnost oziroma mrežo povezuje uporabnike srajc, hkrati pa tudi oblikovalce posameznih edicij. Kolektivna ni le raba oblačila, pri peti ediciji oziroma izdaji je bilo kolektivno celo oblikovanje; sedem oblikovalcev, združenih pod imenom *theCollective*, si je izmenjevalo skicirke in dodajalo svoje zamisli vse do končnih skic, ki so jih uporabili kot predloge za izdelavo srajc. Na predstavitvi izdaje *shirting 05* v Galeriji Kresija so nato k soustvarjanju povabili še obiskovalce; ti so lahko srajce obarvali z belo barvo, ki je po cevkah kapljala zviška, in tako vplivali na končni videz vselej unikatnih srajc. V pripravi je že sedma izdaja, ki jo bodo predstavili 15. septembra v ljubljanskem Poligonu

Gonilne sile
projekta, oblečene
v potujoče srajce:
Elena Fajt, Dejan
Krajnik, Lucija
Jankovec, Neja
Kaligaro / Foto:
Uroš Abram

Devet slovenskih
oblikovalcev v
svojih kreacijah za
tretjo edicijo srajc
shirting 03: Urška
Draž (srajco sta
oblikovala z bratom
Tomažem), Nataša
Peršuh, Elena Fajt,
Sanja Grcić, Dajana
Ljubičić, Almira
Sadar, Ivan Rocco,
Nataša Hrupić
in Petja Zorec /
Foto: Peter Giordani

in za katero je sedem srajc ustvarilo sedem slovenskih oblikovalcev, ki živijo in delujejo v tujini. Vsaka izdaja je zgodba zase, z vsako želijo poudariti drug vidik procesa oblikovanja oblačil, tokrat so k sodelovanju povabili mlade uspešne slovenske oblikovalce, ki so si delo poiskali drugje.

Če bi potujoče srajce govorile, bi nedvomno lahko povedale veliko zgodb. Njihovi uporabniki z občinstvom družbenih omrežij sicer ne delijo zgodb, ampak fotografije in svoja mnenja ter občutke ob nošenju skupnega oblačila. »Izkušnja je bila zabavna in bolj zanimiva, kot sem pričakoval.

Srajca ni le dobro izhodišče za pogovor, je tudi dober kos,« je komentiral eden od nosilcev, Jernej. »Prvih nekaj dni sicer nisem vedel, kaj bi z njo. Delno zato, ker nisem navajen takšnega kroja in nisem vedel, kako bi jo kombiniral z drugimi oblačili, predvsem pa zato, ker je sposojena. Nekaj časa traja, da se v njej počutiš udobno in te preneha skrbeti, da bi uničil lastnino nekoga drugega.« Prav to, da srajca ni last nikogar, je nekaj res izjemnega, nekaj popolnoma zunaj potrošniške logike, kakršne smo vajeni.

»Nočemo ustvarjati novih smeti,« pravi Dejan Krajnik in s tem najbolje pokomentira

realnost današnjih prevladujočih množično proizvedenih tekstilnih izdelkov, ki so nekovostni, niso cenjeni in imajo izjemno kratko življenjsko dobo. Način proizvodnje, ki ga spodbuja projekt *shirting*, je odgovoren, etičen in transparenten, lokalni ter trajnostno naravnani, zato spodbujata tudi spoštljiv način rabe. Navsezadnje za srajce projekta *shirting* velja popolnoma enako kot za naš planet. Nihče si ga zares ne more lastiti, lahko smo samo njegovi uporabniki, čistilci in skrbniki. Od nas je odvisno, kaj bomo izročili prihodnjikom. x